

ДОСВІД РОБОТИ СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ ВЧЕНОЇ РАДИ Д 26.001.32 ПРИ КИЇВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

В. МИХАЙЛОВ Декан геологічного факультету, голова спеціалізованої вченої ради Д 26.001.32 при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка

М. КУРИЛО Доцент кафедри геології родовищ корисних копалин, секретар спеціалізованої вченої ради Д 26.001.32 при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка

Підготовка кадрів вищої кваліфікації на геологічному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка невіддільно пов'язана з діяльністю спеціалізованої вченої ради Д 26.001.32, яка була створена відповідно до наказу ВАК України № 371 від 22.06.2001 р. З того часу проведено понад 80 засідань, відбувся захист понад 30 кандидатських і 10 докторських робіт із різних геологічних спеціальностей. Упродовж 2001–2007 рр. відбувся успішний захист 4 докторських та 13 кандидатських дисертацій за

спеціальностями 04.00.06 – «Гідрогеологія», 04.00.22 – «Геофізика» (геологічні, фізико-математичні науки). Протягом 2007–2012 рр. на засіданнях спеціалізованої вченої ради відбувся захист 32 кандидатських і 4 докторських дисертацій за спеціальностями 04.00.22 – «Геофізика», 04.00.01 – «Загальна та регіональна геологія» і 04.00.19 – «Економічна геологія». У 2012 р. спеціальність 04.00.22 – «Геофізика» (геологічні науки) було передано до спеціалізованої вченої ради Д 26.00.42 при Київському національному університеті

ім. Тараса Шевченка. Протягом 2012–2013 рр. було успішно захищено 5 кандидатських дисертацій, з яких 4 за спеціальністю 04.00.19 – «Економічна геологія» та 1 за спеціальністю 04.00.01 – «Загальна та регіональна геологія». Динаміку захистів дисертаційних робіт відповідно до кваліфікаційних ступенів за спеціальностями показано в таблиці 1.

Включення до роботи вченої ради спеціальності «Загальна та регіональна геологія», базової для всіх геологічних наук і найбільш широкої за науковими

Таблиця 1. Динаміка захистів дисертаційних робіт на засіданнях спеціалізованої вченої ради Д 26.001.32 Київського національного університету імені Тараса Шевченка упродовж 2002–2013 рр.

Роки	Докторські			Кандидатські		
	04.00.22 «Геофізика»	04.00.01 «Загальна та регіональна геологія»	04.00.19 «Економічна геологія»	04.00.22 «Геофізика»	04.00.01 «Загальна та регіональна геологія»	04.00.19 «Економічна геологія»
2002	1			1		
2003						
2004	1			6		
2005	1			3		
2006						
2007	1			5	1	
2008				3	1	2
2009		2		1	1	
2010				4		1
2011		1		2	2	3
2012					1	4
2013						1
Всього	4	3	-	25	6	11

напрямами, сприяло підготовці кадрів вищої кваліфікації на всіх кафедрах геологічного факультету, залученню представників інших навчальних та наукових установ до магістратури, аспірантури та докторантури, розширенню кола здобувачів наукових ступенів. Необхідність введення спеціальності 04.00.19 – «Економічна геологія» зумовлена нагальною потребою геологічної галузі в проведенні геолого-економічної оцінки вітчизняного мінерально-сировинного комплексу в сучасних ринкових умовах.

Склад спеціалізованої вченої ради сформовано відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України. З 2007 р. її очолює доктор геологічних наук, професор, завідувач кафедри геології родовищ корисних копалин, а з 2013 р. – декан геологічного факультету В.А. Михайлов. Заступником голови з 2012 р. є доктор геологічних наук, професор кафедри геології нафти та газу В.В. Огар, вченим секретарем – кандидат геологічних наук, доцент кафедри геології родовищ корисних копалин М.М. Курило. До роботи в раді залучено провідних фахівців, співробітників Київського національного університету, інших вищих навчальних закладів та наукових установ.

За спеціальністю 04.00.01 – «Загальна та регіональна геологія» у вченій раді працюють такі відомі фахівці, як член-кореспондент, доктор геол.-мін. наук О.Ю. Митропольський; доктори геол.-мін. наук, професори В.І. Павлишин, О.І. Лукієнко, Б.О. Занкевич, В.В. Шевчук; доктор геол. наук, професор С.Є. Шнюков. Напрямами роботи спеціалізованої вченої ради за спеціальністю 04.00.19 – «Економічна геологія» забезпечують доктори геол.-мін. наук, професори В.А. Михайлов, Л.С. Галецький, В.М. Гулій, В.М. Загнітко, М.М. Коржнев, доктор геол. наук, професор Т.П. Волкова, доктор екон. наук, професор О.І. Ляшенко. Таким чином, до складу ради увійшли не лише представники київських вищих навчальних закладів та наукових установ (геологічного та економічного факультетів Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Інституту геологічних наук НАН України), а також фахівці регіональних вищих навчальних закладів – Донецького національного технічного університету, Львівського національного університету ім. Івана Франка. У роботі

спеціалізованої вченої ради в якості опонентів дисертаційних робіт також беруть участь інші відомі спеціалісти зазначених напрямів: голова Державної комісії України по запасах корисних копалин, доктор геол.-мін. наук, професор Г.І. Рудько, доктор геол. наук, завідувач відділу «Геологічний музей» Національного науково-природничого музею НАН України К.І. Деревська, завідувач відділу Українського державного геолого-розвідувального інституту, кандидат геол. наук О.І. Левченко, кандидат геол.-мін. наук П.М. Чепіль та ін.

Інтенсивність роботи спеціалізованої вченої ради та головні напрямки дисертаційних робіт відображає динаміка захистів дисертаційних робіт. Упродовж 2007–2012 рр. проводилося щороку понад 12 засідань, які стосувалися прийняття робіт до розгляду та захисту дисертацій. Щороку захищалися в середньому 3 кандидатські роботи за спеціальністю «Економічна геологія», 3 – за спеціальністю «Геофізика» та 1 кандидатська та 1 докторська дисертаційні роботи за спеціальністю «Загальна та регіональна геологія».

В останні роки, 2011–2013 рр., найбільша кількість робіт розглядалася за спеціальністю 04.00.19 – «Економічна геологія» (9 кандидатських робіт захищено і декілька прийнято до розгляду). Цю спеціальність було запроваджено постановою ВАК України № 33-07/6 від 13.06.2001 р. із правом присудження наукових ступенів із геологічної галузі. Відповідно до паспорту спеціальності її змістом є «геолого-економічне вивчення окремих видів, комплексів і в цілому металічної та неметалічної мінеральної сировини (корисних копалин), горючих корисних копалин, підземних вод, їх родовищ і районів, стану (бази), тенденцій, прогнозів та класифікацій; геолого-економічна оцінка, методичне інформаційне та правове забезпечення геологорозвідувальних робіт, комплексного використання й охорони надр, а також геоекології у частині, пов'язаній із діяльністю мінерально-сировинного комплексу». Наразі передбачено наступні наукові напрямки геолого-економічних досліджень:

- мінерально-сировинна база (МСБ) і родовища корисних копалин;
- комплексне використання та охорона надр;

- геологорозвідувальні роботи;
- еколого-геологічні аспекти розвитку МСБ;
- інформаційне, менеджерське та правове забезпечення в надрокористуванні.

Актуальність геолого-економічних досліджень та популярність відповідної спеціальності зумовлені сучасними вимогами функціонування вітчизняної мінерально-сировинної бази, серед яких можна виділити такі найголовніші:

- реструктуризація геологічної галузі і необхідність оптимізувати витрати на проведення геологорозвідувальних робіт;
- виснаження якісних запасів родовищ корисних копалин і погіршення гірничо-геологічних умов їх розробки, що обумовило необхідність введення більш гнучкої системи кондицій;
- необхідність врахування економічних збитків та екологічних ризиків, пов'язаних із конкретними видами використання надр.

У 2012 р. до паспорту спеціальності внесено певні коригування, які враховують додаткові питання, що стали актуальними і необхідними в останні роки. Зокрема, в частині геолого-економічних оцінок родовищ корисних копалин (РКК) і мінерально-сировинної бази (МСБ) з'явилися нові пункти «Методи та інструменти геолого-економічної оцінки РКК на різних стадіях геологорозвідувальних робіт та етапах освоєння надр» та «Особливості і проблеми використання надр з метою геологічного вивчення і видобування корисних копалин». У частині окремих напрямків геологорозвідувальних робіт передбачено такі нові напрямки:

- оцінка геологічних та гірничих ризиків освоєння надр;
- геологічна інформація: особливості використання, продажу та права власності, класифікації та види геологічної інформації;
- методи визначення та врахування достовірності геологічної інформації на різних стадіях геологорозвідувальних робіт;
- визначення вартості геологічної інформації;
- геолого-економічна оцінка об'єктів використання надр, які не пов'язані з видобуванням корисних копалин;

- багатофункціональні інформаційні системи при виконанні геологорозвідувальних робіт, моделюванні родовищ корисних копалин, проектуванні гірничих підприємств.

У напрямки еколого-геологічних досліджень розвитку МСБ поряд із традиційними питаннями дослідники можуть розглядати такі:

- моделювання природоохоронних витрат при різних видах освоєння надр;
- вимоги, шляхи, методи та економіка охорони надр і геологічних пам'яток природи;
- головні критерії визначення та оцінки геологічних пам'яток природи;
- геолого-економічний моніторинг об'єктів використання надр;
- методичні підходи до оцінки екологічних ризиків та економічних збитків при видобутку корисних копалин;
- освоєння МСБ із врахуванням природно-ресурсних обмежень при інтенсивному використанні надр.

За період роботи спеціалізованої вченої ради розглядалися роботи, які стосувалися різних науково-методичних аспектів економічної геології, при цьому об'єктами досліджень були ділянки надр, родовища, прояви, перспективні площі різних регіонів України, що пов'язані з освоєнням різних видів корисних копалин. Традиційним напрямком наукових досліджень, зокрема оцінці родовищ твердих корисних копалин, було присвячено роботи О.І. Левченка «Методи і моделі оцінки природного (рентного) потенціалу родовищ твердих корисних копалин» (2010), Н.М. Чернієнко «Геолого-економічні критерії комплексного освоєння Мазурівського родовища польвошпатнефелін-рідкіснометалевих руд Східного Приазов'я» (2011), О.О. Андрєвої «Геолого-економічний аналіз мінерально-сировинної бази бентонітових глин України» (2011) та ін. Низку робіт було спрямовано на вирішення наукових і практичних проблем оцінки каменеварної сировини вітчизняних родовищ, зокрема, Ю.І. Ладжуна «Геолого-економічна оцінка каменеварної сировини камерних пегматитів Волині для фасетного огранення» (2012), М.М. Фоція «Геолого-економічна оцінка проявів скам'янілого дерева південно-східної частини України» (2012). Окремо відзначені дослідження, пов'язані

з концептуальними питаннями освоєння вітчизняної МСБ та вдосконалення методів державного регулювання геологічної галузі, однією з найцікавіших була робота Д.С. Гурського «Концептуальні засади державної мінерально-сировинної політики щодо використання стратегічно важливих для економіки країни корисних копалин» (2008). У 2011–2012 рр. особливої актуальності набули наукові пошуки, які стосуються проблем забезпеченості МСБ вуглеводневої сировини, при цьому тематика досліджень здобувачів була пов'язана з різними нафтогазовидобувними регіонами України. Це роботи Т.В. Герасименко «Оцінка економічної ефективності геофізичних досліджень на початкових стадіях пошуків та розвідки родовищ вуглеводнів північного борту Дніпровсько-Донецької западини» (2011), Н.В. Юник «Оптимальні напрямки освоєння вуглеводнево-сировинної бази України за рахунок резервного фонду нафтогазоперспективних об'єктів (на прикладі Західного нафтогазоносного регіону)» (2011), А.А. Толкунова «Геолого-економічна оцінка та інвестиційна привабливість нафтогазоперспективних об'єктів східної частини українського сектору Чорного моря» (2013).

Треба зазначити, що підготовка кадрів вищої кваліфікації за спеціальністю «Економічна геологія» є продовженням підготовки магістрів за цією ж спеціалізацією, яка здійснюється на геологічному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка, починаючи з 2008 р. Розроблено навчальні плани і програми підготовки фахівців із вищою освітою за спеціальністю 8.070701 – «Геологія» (спеціалізація – «Економічна геологія») за кваліфікацією «Магістр геології, викладач вищого навчального закладу». Цими планами передбачено поглиблене вивчення економічних питань дослідження родовищ корисних копалин (разом із базовими геологічними дисциплінами), зокрема, таких предметів, як економіка підприємства, геолого-економічна оцінка РКК, економіка природокористування, мінерально-сировинна база енергетичної сировини України, управління конкурентоздатністю підприємства, створення геологічних моделей РКК на електронно-обчислювальній машині, геолого-економічна оцінка РКК, експер-

тиза коштовного і декоративного каміння, бізнес-планування тощо. Підготовлено навчальний посібник «Основи економічної геології» (2006), серію підручників, присвячених характеристиці корисних копалин України: «Металічні корисні копалини України» (2007), «Неметалічні корисні копалини України» (2008), «Горючі корисні копалини України» (2010). Завданням на найближчі роки є відкриття міждисциплінарної магістерської спеціальності «Економічна геологія» на базі бакалавріату не лише геологічних, а й інших природничих і гуманітарних спеціальностей (економічних, географічних та ін.); удосконалення навчальних планів і програм; методична допомога іншим вищим навчальним закладам України у відкритті відповідної спеціальності; видання посібника «Основні терміни і поняття економічної геології»; створення підручника «Економічна геологія».

На геологічному факультеті Київського національного університету імені Тараса Шевченка відкрито відповідну спеціальність аспірантури, на якій наразі навчаються 5 аспірантів і 3 здобувача). Подальше поглиблення підготовки фахівців вищої кваліфікації є головним завданням розвитку спеціальності і нагальною потребою геологічної галузі країни. Особливість роботи спеціальної вченої ради зі спеціальності «Економічна геологія» на геологічному факультеті полягає в тому, що наразі це єдина спеціалізована рада, де відкрито цю спеціальність (до 2011 р. її було відкрито в спеціалізованій раді Д.26.192.02 при Інституті геохімії навколишнього природного середовища, яка зараз призупинила виконання своїх повноважень).

Аналіз захищених і розглянутих в останні роки дисертаційних робіт свідчить про зростання потреби в наукових дослідженнях з напрямку «Економічна геологія», які допомагають вирішувати нагальні потреби геологічної галузі України та спрямовані на розв'язання не лише наукових, але й практичних проблем. Головним завданням геологічної галузі України на найближчі роки має стати переоцінка МСБ з врахуванням сучасних економічних критеріїв, головним із яких є забезпечення прибутку від розробки родовищ (з врахуванням екологічних факторів). Можливими напрямками наукових досліджень можуть бути такі:

- геолого-економічна переоцінка мінерально-сировинної бази марганцевих руд України в сучасних ринкових умовах;
- аналіз стану МСБ урану України та перспектив її розвитку;
- прогнозна оцінка центральної та східної частини Українського щита (УЩ) на рідкіснометалеве та рідкісноземельне зруденіння;
- розробка методичних вказівок «Геолого-економічна оцінка об'єктів природного середовища на початкових стадіях геологорозвідувальних робіт»;
- визначення інвестиційної привабливості нафтогазоперспективних об'єктів;
- вивчення геологічних передумов газоносності сланцевих відкладів України;
- розробка економічно ефективного комплексу геофізичних досліджень родовищ нафти і газу;
- гемологічна та економічна оцінка дорогоцінного каміння;
- геолого-економічна оцінка геологічних пам'яток як особливих об'єктів використання надр;
- визначення небезпечного впливу відходів розробки урановородних родовищ в Україні на навколишнє середовище;
- розробка принципів геолого-економічної оцінки родовищ мінеральних підземних вод;
- підготовка тлумачного англо-російсько-українського словника геолого-економічних термінів;
- розробка та удосконалення нормативної та законодавчої бази у сфері видобутку і використання мінеральної сировини.

Дослідження за цими напрямками вже проводяться або плануються до проведення в найближчий час фахівцями та аспірантами Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Таким чином, робота спеціалізованої вченої ради Д 26.001.32 в останні роки характеризувалася різноманітністю тематик дисертаційних робіт, збільшенням кількості захистів. У порівнянні з періодом 2002–2006 рр. упродовж 2007–2012 рр. кількість засідань спеціалізованої вченої ради і захистів кваліфікаційних наукових робіт зросла майже в 2 рази. Перспективи роботи

Засідання спеціалізованої вченої ради Д 26.001.32.

Виступ здобувача Р.О. Бочевар під час захисту дисертаційної роботи

Робоче засідання спеціалізованої вченої ради Д 26.001.32.

Робота голови та вченого секретаря ради

спеціалізованої вченої ради пов'язані в першу чергу з інтенсифікацією наукових досліджень у стінах Київського національного університету імені Тараса Шевченка, збільшенням набору аспірантів (у 2012 р. на геологічний факультет було прийнято 20 аспірантів денної та заочної форми навчання), розширенням тематики наукових досліджень, які наразі охоплюють питання вивчення і геолого-економічної оцінки металічних, неметалічних і горючих корисних

копалин, включаючи нетрадиційні види сировини. У подальшому планується розширення спектру захистів шляхом введення спеціальності 04.00.11 – «Геологія металевих і неметалевих корисних копалин». Потужний науковий потенціал геологічного факультету, до складу якого входять понад 20 докторів наук, спроможний забезпечити плідну роботу спеціалізованої вченої ради і високоякісну підготовку наукових кадрів вищої кваліфікації.